

Stichting Bibliotheek van het Boekenvak

Bijzondere Collecties van de Universiteit van Amsterdam

Jaarverslag 2013

Inleiding

Voor u ligt het jaarverslag 2013 van de Stichting Bibliotheek van het Boekenvak. Een jaar waarin goede vorderingen zijn gemaakt met het Project ontsluiting boekenvakarchieven waarmee de Bibliotheek Bijzondere Collecties, die onze bibliotheek beheert, in 2011 is begonnen. Doel van dit project is het ontsluiten van de omvangrijke boekhistorische collecties van de bibliotheek voor alle geïnteresseerden middels collectiebeschrijvingen en inventarissen die online kunnen worden geraadpleegd. Hiertoe moeten honderden meters archief worden geordend, beschreven en geconserveerd. Op pagina 4 leest u over de voortgang van dit project.

Ook aan het andere grote digitaliseringsproject van de bibliotheek, Metamorfoze, is hard gewerkt. Bij dit project gaat het erom belangrijk en vergankelijk historisch materiaal digitaal vast te leggen. Het is een landelijk project, met steun van de overheid, dat er voor zorgt dat kwetsbaar cultuurhistorisch erfgoed ook voor komende generaties toegankelijk blijft. Dit conserveringsproject gaat hand in hand met het ontsluitingsproject; digitalisering is zonder goede ontsluiting onmogelijk.

Naast dit alles gaan natuurlijk ook de 'gewone' dingen door: het actualiseren van de collectie, het beantwoorden van de vele informatieverzoeken uit vak en wetenschap, en het verlenen van bijdragen aan tentoonstellingen en andere presentaties, die een waardevolle verbinding leggen tussen verleden, heden en toekomst. Een mooi voorbeeld hiervan is het boekje 'Moord en brand in het boekenvak' dat in 2013 uitkwam onder auspiciën van de KVB, de grondlegger van de boekhistorische collectie, en dat de parallellen onderzoekt tussen de opkomst en bloei van het pocketboek midden vorige eeuw en het e-book anno nu. U kunt het boekje als e-book downloaden op de website van de KVB.

Over dit alles leest u meer in dit jaarverslag. Het bestuur van de stichting bedankt van harte de conservatoren van de Bibliotheek Bijzondere Collecties van de Universiteitsbibliotheek van Amsterdam. Jaar in jaar uit zetten zij zich met al hun expertise in voor het bewaren, ontsluiten, actualiseren en presenteren van de boekhistorische collecties, daarbij gesteund door enthousiaste vrijwilligers. Ook danken wij de vakvrienden die ons werk met hun jaarlijkse donatie ondersteunen. Samen zorgen zij ervoor dat de bijzondere en waardevolle geschiedenis van het Nederlandse boekenvak levend blijft.

Klaas de Boer, voorzitter

Acquisities

Jaarlijks verwerven de conservatoren van de bibliotheek Bijzondere Collecties nieuwe en waardevolle aanvullingen van de bestaande collecties, hetzij op eigen initiatief, hetzij aangedragen door organisaties of particulieren.

In 2013 zijn de volgende archieven en materialen verworven:

- Archief van de Stichting CPNB (van CPNB)
- Aanvulling van de collectie promotiemateriaal van CPNB (van CPNB)
- Archief van het Internationaal Literatuur Bureau (van Menno Kohn)
- Boekhandelscatalogi van de firma Martinus Nijhoff (van de KB)
- Aanvulling van het archief van de uitgeverij Wereldbibliotheek (van de uitgeverij)
- Archief van de Stichting De Best Verzorgde Boeken (van de Stichting)
- Aanvulling op het archief van de Vereniging Elspeet (van de Vereniging)
- Aanvulling op de collectie M.D. Frank (van de erven)
- Archief van de Uitgeverij Het Goede Boek
- Materiaal voor de collectie prospectussen en personalia (van verschillende schenkers)

De bibliotheek is nog bezig met de verwerving van het contractarchief van uitgeverij Meulenhoff.

Niet alle aangeboden archieven kunnen worden opgenomen. Soms zijn zij beter af op een andere locatie, soms doubleren zij met al aanwezig materiaal.

De volgende materialen zijn in 2013 geweigerd:

- Het fonds van de uitgeverij Het Goede Boek (is aan de KB overgedragen)
- Een affiche m.b.t. de Vereeniging ter bevordering van de belangen des Boekhandels uit 1892 (al aanwezig)
- Een map met materiaal over de opleiding tot boekhandelaar uit de jaren 1945-1947 (over de opleiding is veel materiaal aanwezig)

Dienstverlening, beschikbaarstelling en publicaties

Dagelijks beantwoorden de conservatoren vele vragen van studenten en andere geïnteresseerde bezoekers van de bibliotheek. In 2013 is daarnaast ruim 50 maal materiaal beschikbaar gesteld of zijn vragen over de collectie per mail beantwoord; dit nog afgezien van het materiaal dat rechtstreeks via de catalogus beschikbaar wordt gesteld.

Ook is, in het kader van de boekhistorische collecties, bijgedragen aan de volgende projecten en activiteiten:

- het Copyright History Project
- het bruikleen aan Museum Boerhaave over de geschiedenis van de uitgeverijen Luchtmans en Brill
- beschikbaarstelling van het archief Becht aan studenten boekwetenschap
- de uitgave door de Stichting Lettergieten van Oly's *De grondslag van het bedrijf der Lettergieterij Amsterdam*

In het kader van de typografische collecties is bijgedragen aan:

- het bruikleen van materiaal van Jurriaan Schrofer aan het Stedelijk
- het bruikleen van materiaal van Jan van Toorn aan MOMA Moskou
- een film over het werk van Jan van Toorn
- een boek over grafisch ontwerpers, onder wie Jan van Toorn

Evenals voorgaande jaren heeft de Bibliotheek Bijzondere Collecties deelgenomen aan de Museumnacht Amsterdam. Een initiatief voor een grote tentoonstelling over boeken (lezen) in 2015 is door de Stichting gesteund met een startsubsidie.

Moord en brand in het boekenvak

In 2013 verscheen de uitgave 'Moord en brand in het boekenvak' (John Tholen/KVB). In dit boekje maakt Tholen op basis van de collectie van de Bibliotheek van het Boekenvak een interessante vergelijking tussen de opkomst en bloei van het pocketboek (tussen 1951 en 1964) en de introductie van het e-book (sinds 2000) op de Nederlandse markt. Zijn onderzoek laat - naast allerlei belangwekkende inhoudelijke inzichten - zien dat de bibliotheek een vitale betekenis heeft voor de gedachtevorming over de geschiedenis en het heden van ons boekenvak, en hoe dit richting kan geven aan de gedachtevorming over toekomstige vakontwikkelingen.

Tholen verrichtte zijn onderzoek als KVB Young Fellow 2013. Het boekje werd gepresenteerd op het KVB symposium voor het boekenvak op 26 november 2013 in De Bazel in Amsterdam. Het e-book kunt u downloaden op de website van de KVB (www.kvb.nl), Over KVB, Publicaties).

Ontsluiting

In 2013 publiceerde de Bibliotheek Bijzondere Collecties online collectiebeschrijvingen van de papierhistorische collectie Labarre, van de collecties grafischemachinedocumentatie van Tetterode en van het Instituut voor Grafische Techniek, en van de collectie letterproeven van de UvA, waarvan een groot deel afkomstig is uit de Bibliotheek van het Boekenvak.

Van de archieven van grafisch ontwerpers, door Bijzondere Collecties verworven van het NAGO, zijn van zes collecties collectiebeschrijvingen gepubliceerd (Elffers, Schrofer, Werner, Wernars, Bos en Treumann).

In het kader van de samenwerking met Museum Enschedé zijn op de website van Bijzondere Collecties tevens collectiebeschrijvingen gepubliceerd van de collectie letterproeven van het museum.

Bij enkele van deze collecties zijn bij wijze van experiment inventarissen (in pdf) aan de collectiebeschrijving toegevoegd.

De volgende inventarissen zijn beschreven:

- Inventaris van het archief van de KVB 1940-1950
- Inventaris van het archief van de Stichting CPNB
- Inventaris van het archief Suringar
- Deelinventaris van de correspondentie en de recensies van Becht en De Bussy
- Inventaris collectie fondscatalogi
- Inventaris van de collectie Sjaak Hubregtse
- Inventaris van het archief van Het Goede Boek
- Inventaris van het archief van het ONUB

De inventarisatie van de volgende archieven loopt:

- Collectie papiermonsters
- Archief van de firma Martinus Nijhoff
- Archief van de Uitgeverij Becht en Becht-de Bussy
- Archief van het Internationaal Literatuur Bureau

De bibliotheek Bijzondere Collecties is in 2011 een grootscheeps programma gestart om de boekhistorische collecties te ontsluiten door middel van online raadpleegbare collectiebeschrijvingen en inventarissen. Bovenstaande collectiebeschrijvingen maken hiervan deel uit. Het project zal zeker nog enkele jaren in beslag nemen. De Stichting onderschrijft het belang van het programma en heeft subsidie aangevraagd bij de een aantal belangrijke partijen in het boekenvak. Door het economisch zware weer waarin het boekenvak verkeert, kan hieraan tot op heden helaas geen gevolg worden gegeven.

Catalogisering

Bij de uitvoering van het UBA-project Standcontrole in het IWO is gebleken dat aan de catalogisering en daarmee van de beschikbaarheid van de boeken van de Bibliotheek van het Boekenvak veel ontbreekt. Er wordt naar gestreefd dat in de komende jaren geleidelijk aan te verbeteren.

Projecten

Metamorfoze

Metamorfoze is een nationaal conserveringsprogramma voor behoud van papieren erfgoed, waaraan alle Nederlandse instellingen voor papieren erfgoed kunnen deelnemen. Het programma wordt gecoördineerd door de Koninklijke Bibliotheek/Het Nationaal Archief en gefinancierd door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Het bindt de strijd met aan allerlei vormen van papierverval als verzuring, inktvraat en kopervraat. Het gaat hierbij in eerste instantie dus om oude en kwetsbare materialen. Metamorfoze is een meerjarenproject, waaraan alle Nederlandse instellingen voor papieren erfgoed kunnen deelnemen.

Ook de Bibliotheek Bijzondere Collecties neemt deel aan het programma met een aantal van de meest kwetsbare onderdelen van de boekhistorische collectie. In tegenstelling tot wat er gebeurt bij het ontsluitingsproject (dat is gericht op de digitale *beschrijving* van collecties; zie hiervoor), worden voor Metamorfoze de materialen zelf gedigitaliseerd. Beide projecten sluiten goed op elkaar aan; zo worden tijdens het archiefonderzoek ten behoeve van de ontsluiting kwetsbare materialen voor Metamorfoze verzameld en apart gezet.

In 2013 vonden in dit kader de volgende activiteiten plaats:

- De veilingcatalogi 1801-1939 zijn voorbereid voor digitalisering.
- De voorbereiding voor digitalisering van het archief Suringar is afgerond.
- De selectie van het archief van de KVB is afgerond; in de eerste weken van 2014 zal het voorbereid worden voor digitalisering. Het gaat hierbij vooral om verslagen en notulen uit de periode tot 1940. Samen met de gedigitaliseerde oude jaargangen van het 'Nieuwsblad van de Boekhandel' (het tegenwoordige *Boekblad*) komt hiermee een groot stuk van de Nederlandse boekgeschiedenis in de negentiende en eerste helft twintigste eeuw voor digitaal onderzoek beschikbaar.
- Het digitaliseringsproject typografische collecties is in voorbereiding. Selecties van de grafischemachinedocumentatie en van de letterproeven zullen in dat project worden gedigitaliseerd.

Ook is een omvangrijk Metamorfoze-project gestart in samenwerking met het Stadsarchief en, eventueel, andere instellingen die archieven van het 19de-eeuwse boekenvak beheren. Daarbij zou al het materiaal van Bijzondere Collecties dat nog niet geconserveerd en gedigitaliseerd is, worden betrokken.

Andere projecten

- Een project voor de ontsluiting van het efemere materiaal van het boekenvak (prospectussen, fondscatalogi, raambiljetten e.d.) ten behoeve van een in 2015 te verschijnen boek.
- Een project, of een aantal deelprojecten, zal voorbereid worden voor de (geleidelijke) verbetering van de catalogisering van de boeken in de Bibliotheek van het Boekenvak.

Met steun van de stichting Grafivisie zijn de collecties letterproeven en de collecties grafischemachinedocumentatie ontsloten (het *Jan Hein Koningsveldproject*).

Communicatie

In 2013 is besloten met de Nieuwsbrief van de stichting te stoppen. In plaats hiervan ontvangen vakvrienden een gratis abonnement op *De Boekenwereld*, een fraai kwartaaltijdschrift voor bijzondere collecties op het gebied van boek en prent, dat sinds 2013 (mede) door de Bibliotheek Bijzondere Collecties wordt uitgegeven. De Boekenwereld verzorgt nieuws en achtergrondinformatie over de boekhistorische collecties.

De jaarverslagen van de stichting worden met ingang 2013 alleen op de website geplaatst.

Jaarlijks informeert de stichting de vakvrienden in een schrijven over de belangrijkste ontwikkelingen.

De stichting onderhoudt een website, www.bibliotheekvanhetboekenvak.nl. Hierop is, naast algemene informatie, ook een korte beschrijving van de collectie te vinden en een overzicht van de publicaties.

De vormgeving van de website is wordt verzorgd door Yolanda Huntelaar van Werkplaats Amsterdam.

Vakvrienden

De stichting telde eind 2013 44 'vakvrienden', die met een jaarlijkse donatie het werk van de stichting steunen. Met ingang van 2013 ontvangen zij gratis het kwartaaltijdschrift *De Boekenwereld*. Met inzet van dit blad is een wervingsactie onder boekenvakkers gehouden, die verschillende nieuwe vakvrienden heeft opgeleverd.

Bestuur

In 2013 is het bestuur eenmaal bijeengekomen, op 21 februari. Op deze dag vond ook de jaarlijkse overlegbespreking met de staf van de Bijzondere Collecties plaats.

Als nieuw bestuurslid werd verwelkomd Annette Portegies (uitgeverij Querido). Zij volgde de in 2012 afgetreden Saskia de Vries op. Maarten Asscher (boekhandel Athenaeum) zag zich tot zijn spijt genoodzaakt eind 2013 af te treden. Zijn bestuurswerkzaamheden vielen niet meer te combineren met zijn volle agenda. Hij wordt in 2014 opgevolgd door Cor Wiersma (Boekhandel Los). Het bestuur dankt Maarten Asscher voor zijn inzet, betrokkenheid en de gewaardeerde inbreng van zijn bestuurlijke ervaring.

De zetel voor de grafische bedrijfstak kon in 2013 niet worden ingevuld. In 2014 wordt verder gezocht naar een vertegenwoordiger uit deze sector.

De KVB voert het secretariaat van de stichting.

Jaarrekening Stichting Bibliotheek van het Boekenvak

	2013 realisatie	2013 begroting	2012 realisatie	toelichting realisatie 2012/2013
Inkomsten				
Donaties	3.525	4.600	2.775	Vakvrienden
Subsidies (ontvangen)	-	-	-	
Rente	4580	4.000	4.457	
Totaal inkomsten	8.105	8.600	7.232	
Uitgaven				
Subsidies (uitgekeerd)	1.815	1.815	-	Startsubsidie boekententoonstelling 2015
Bureaunkosten				
<i>Jaarverslag</i>	-	600	286	Vanaf 2013 online
<i>Website</i>	391	400	540	
<i>Kamer van Koophandel</i>	-	25	24	
<i>Bankkosten</i>	98	90	89	
totaal	489	1.115	938	
Promotiekosten				
<i>Boekenwereld</i>	-	510	656	Tbv vakvrienden
<i>Brochure CB</i>	1.800	1.800	-	Tbv tentoonstelling
<i>Diversen</i>	690	690	-	Wervingsactie vakvrienden
totaal	2.490	3.000	3.656	
Bijdrage beheer collecties	750	750	750	
Bestuurs- en representatiekosten				
<i>Bestuur</i>	-	500	622	
<i>Representatie</i>	-	100	-	
totaal		600	622	
Totaal uitgaven	5.544	7.280	5.966	
Saldo				
	2.561	1.320	1.266	
reserve 31-12	96.727		94.166	

Informatie over de Bibliotheek van het Boekenvak

De Bibliotheek van het Boekenvak omvat zowel de boekhistorische collecties van de vroegere Bibliotheek van de in 1815 gestichte Koninklijke Vereeniging ter bevordering van de belangen des boekhandels (KVB), als alle sindsdien verworven acquisities. In 2005 heeft de KVB de eigendom van deze collecties overgedragen aan de toen door haar opgerichte Stichting Bibliotheek van het Boekenvak.

De Bibliotheek is in 1845 door de genoemde brancheorganisatie voor het boekenvak ingesteld, op initiatief van twee vooraanstaande negentiende-eeuwse boekverkopers, Frederik Muller en J.L.C. Jacob. Zij streefden ernaar een goede vakbibliotheek tot stand te brengen voor uitgevers en boekverkopers. De basis van de toenmalige collectie werd gevormd door de particuliere verzamelingen van de beide initiatiefnemers. Frederik Muller werd aangewezen als eerste bibliothecaris. Om acquisities te kunnen bekostigen, werd later een Bibliotheekfonds ingesteld, dat mogelijk werd gemaakt door een legaat van Frederik Muller. Dit fonds werd vanaf 1932 aangevuld en op peil gehouden door jaarlijkse bijdragen van de leden van de brancheorganisatie, en thans door donaties van de KVB en de bonden voor boekverkopers en uitgevers, en ook door giften van particulieren en bedrijven.

De vakbibliotheek van de boekenwereld is uitgegroeid tot een collectie van grote cultuurhistorische betekenis en van internationale faam. Het overvloedige bronnenmateriaal is van groot belang gebleken voor boekhistorisch en ander wetenschappelijk onderzoek. In 1958, toen de brancheorganisatie een nieuw gebouw betrok, werd besloten de bibliotheek daarin niet onder te brengen, maar deze in langdurige bruikleen over te dragen aan de Universiteitsbibliotheek Amsterdam (UBA). Deze plaats lag voor de hand, want de Universiteit van Amsterdam was de pionier van de boekwetenschap in Nederland. Sinds 1953 is (door de Dr. P.A. Tiele-Stichting) aan de Universiteit van Amsterdam de eerste Nederlandse leerstoel Boekwetenschap gevestigd; de toenmalige bibliothecaris van de Universiteitsbibliotheek Amsterdam, mr H. de la Fontaine Verwey, bezette deze leerstoel als eerste.

Inmiddels telt de Bibliotheek van het Boekenvak ruim 1,5 miljoen objecten, niet allen boeken (waaronder incunabelen en tal van handboeken voor het boekenvak), maar vooral prospectussen, catalogi, affiches, bedrijfs- en branchearchieven, letterproeven, portretten en vele andere documenten. De collectie bestrijkt de gehele periode van het gedrukte boek, van het begin van drukkunst tot de recente periode, met unieke archivalia van uitgeverijen, boekhandels, drukkerijen en brancheorganisaties.

De collectie van de Bibliotheek van het Boekenvak is geïntegreerd in de Bijzondere Collecties van de UBA, waarin nog tal van andere collecties worden bewaard die voor de boekwetenschap van grote betekenis zijn. De UBA draagt zorg voor conservering, ontsluiting, beschikbaarstelling en presentatie. Samen met de Stichting Bibliotheek van het Boekenvak wordt beslist over acquisities en worden ontsluitingsprojecten, presentaties en verwerving van daarvoor benodigde fondsen voorbereid. In 2007 opende de Universiteit van Amsterdam het nieuwe gebouw van de Bijzondere Collecties in enkele monumentale gebouwen aan de Oude Turfmarkt te Amsterdam. Daarin is ook de Bibliotheek van het Boekenvak ondergebracht.

Het Bibliotheekfonds, waarvan de naam in 2006 werd gewijzigd in Bibliotheekfonds Marleen van Vollenhoven, wordt voor de Stichting Bibliotheek van het Boekenvak beheerd door de KVB.

STICHTING BIBLIOTHEEK VAN HET BOEKENVAK

Contactgegevens

Stichting Bibliotheek van het Boekenvak

p/a KVB

Postbus 12040

1100 AA Amsterdam

www.bibliotheekvanhetboekenvak.nl

info@bibliotheekvanhetboekenvak.nl

KvK 3422814

IBAN NL42 INGB 0004 7194 78

Bestuur

Klaas de Boer, voorzitter

Eva Cossee

Annette Portegies

Frank Rutten

Ineke Verkaaik-Hogervorst

Cor Wiersma

Secretariaat

KVB, Amsterdam

BIBLIOTHEEK

Bezoekadres

Universiteitsbibliotheek

Bijzondere Collecties

Oude Turfmarkt 129

1012 GC Amsterdam

Openingstijden bibliotheek

Werkdagen van 10 tot 17 uur

Beheerders bibliotheek

drs. Garrelt Verhoeven, hoofdconservator Bijzondere Collecties UBA

dr. Menno Polak, conservator

drs. Mathieu Lommen, conservator

drs. Steef Stijssiger

Postbus 94436, 1090 GK Amsterdam

T: 020 525 3770 of 020 525 2473

E: ub-baliebc@uva.nl

W: www.bijzonderecollecties.uva.nl